

Som ni märker så har rättningen varit relativt generös. Jag kunde ha varit mycket mera elak, men valde att vara sparsam med minus-poängen. Däremot satte jag VG-gränsen väldigt högt (på 48 poäng, dvs max 2 minus-poäng).

Det som följer nedan är inte ett facit i egentlig mening. Mina kommentarer baseras i första hand på vad ni skrivit i era tentor.

Hör av er om ni har frågor, klagomål, eller andra synpunkter.

MVH
Jouni Maho

1. Har de många minoritetsspråken i afrikanska länder någon framtid? Kommer dom att överleva eller dö ut? Vad finns det för fördelar/nackdelar med att de överlever eller försvinner? Motivera.

Svaren var genomgående bra och välformulerade. Frågan var inte ämnad att tvinga er till att ta ställning huruvida det är bra eller dåligt med språkdöd. Det viktiga är att ni har/får en förståelse för de olika infallsvinklar man kan ha när man diskuterar/analyserar frågan.

Att sja om framtiden är naturligtvis väldigt svårt. Trots detta så är de flesta afrikanister och språkvetare överens om att många språk är på väg att dö ut, och ännu fler ligger i farozonen. Dock, det är nämnbart att förutsägbarheten är liten när det gäller småspråkens framtid.

Det är viktigt att kunna förstå förutsättningarna för (eventuell) språkdöd, t.ex. det som diskuteras i artikeln av Brenzinger, Sommer & Heine. (Se mera om detta i kommentarer till tidigare tentor, vilka ni fått tidigare.)

Det var framför allt fyra saker som jag förväntade mig skulle finnas med i svaren.

(1) När ett språk försvinner, försvinner också en viktig kunskapskälla, ett värdefullt kulturarv och, kanske mera cyniskt, också en intressant forskningskälla.

Den sista aspekten är inte helt orelevant. Ju mer vi kan lära oss om språklig variation, desto bättre underlag har vi för att kunna förstå inte bara hur språk kan se ut men också hur den mänskliga språkförmågan fungerar. Det är framför allt viktigt eftersom en oskäligt stor del av språkforskningen bygger på studier av europeiska språk (på senare tid framför allt engelska).

(2) *Småspråkens, och alla hotade språks, framtid kan påverkas av statsmakterna medelst olika politiska åtgärder.* Mycket kan göras för att befrämja statusen, existensen, och förutsättningarna för att använda småspråk, t.ex. genom att erkänna deras existens, underlätta/finansiera produktionen av ortografier, ordböcker, läroböcker, litteratur, och annat.

Man kan tillåta deras användning i undervisningen genom modersmålsundervisning, alternativt erbjuda möjligheter till vad som i Sverige brukar/brukade kallas hemspråksundervisning (dvs enskilda timmar med undervisning i elevers modersmål/hemspråk).

Det finns naturligtvis en praktisk sida också. Ekonomiskt är det billigare att förlita sig på några få språk, men frågan är om detta verkligen är sant i det långa loppet. Om elever har problem i utbildningen pga av att dom inte kan tillgodogöra sig kunskaper på ett optimalt sätt, så kan detta få negativa ekonomiska konsekvenser i framtiden. Dålig utbildning skapar framtida problem som kan bli mycket mera kostsamma än vad man kan tycka sig spara in genom att befrämja en- eller fåspråkspolitik.

(3) *Enspråkiga stater har en speciell fördel gentemot stater med många språk, nämligen att informationsflödet är smidigare (eftersom alla talar samma språk).* Detta är relevant ur en demokrati-synpunkt, om inte annat.

Detta är också en av orsakerna till de många politiska strävanden efter kulturell/språklig enhetlighet inom olika afrikanska stater.

I och med att allt fler länder inkorporeras i det sk globala samhället (globalisering, internationalisering) så ökar också behovet av interaktion med en allt större omvärld. Färdigheter i sk "världspråk" (framför allt engelska, och några andra europeiska språk) blir en allt mer attraktivare/nödvändigare kompetens att ha.

En ytterligare fördel för de europeiska språken (de gamla kolonialspråken) är att de redan är såpass "inkörda" i de afrikanska administrationerna pga det koloniala arvet. Därmed är småspråken jämförelsevis både oekonomiska och otympliga att ha att göra med (för politiker).

(4) *Talarnas egna uppfattningar och attityder är bland det viktigaste i sammanhanget.* Om folk vill byta språk, så kan man ställa sig frågan vad vi har för moralisk rätt att förfasa oss över det. Om inte talarna själva bryr sig om att bevara sina språk, varför ska då vi? Det finns självklart rent

akademiska skäl till att dokumentera så mycket som möjligt av världens språk och kulturer, men detta behöver knappast bekymra språkanvändarna själva eller ens politiker och andra beslutsfattare, kan man tycka.

Här kan nämnas att eftersom de flesta fall av språkdöd handlar om att talarna själva överger sitt språk, så har en alternativ term kommit att föreslås i en del kretsar, nämligen "språk-själv mord" (*language suicide*). "Språk-byte" (*language shift*) är ett något mindre värdeladdat alternativ.

Om ett språk har låg status och uppfattas som ett hinder i ens personliga sociala/ekonomiska avancemang så kommer det språket inte att framstå som attraktivt för talarna. Å andra sidan, ett språks status kan påverkas medelst politiska beslut, bl.a. genom att bereda möjlighet för deras användning på olika sätt (litteratur, ordböcker, etc.).

Det fanns en intressant infallsvinkel som dök upp i flera tentor, nämligen att språklig enhetlighet skulle vara en möjlig lösning för att undvika framtida konflikter. Dock, då bör man påminnas om att det inte finns några självklara samband mellan enspråkighet och fred. Folkmordet i Rwanda 1994 hände trots att alla inblandade talade ett och samma språk (kinyarwanda). Likaså i det forna Jugoslavien, där de nu propagerade språken serbiska, kroatiska, bosniska snarare är en *konsekvens* av själva konflikten, inte del av en orsak. Vill man hitta skillnader så hittar man dom, oavsett om dom finns där eller inte, t.ex. genom att betona/överdriva uppfattade språkliga egenheter. Hade en motsvarande konflikt hänt här i Sverige, skulle resultatet mycket väl kunna ha blivit att vi kommit att erkänna, t.ex., skånska, dalmål och svenska, som tre skilda språk.

Asymmetrisk fördelning av makt och kapital har antagligen mer inflytande på konflikter (oavsett om dom kallas politiska eller etniska) än vad språkbruk har.

2. Beskriv kortfattat den roll språket kiswahili spelar i det tanzaniska samhället. Vad finns det för uppfattad problematik kring detta?

Genomgående pålästa svar. Jag börjar undra om jag inte gjort en alltför lätt tenta i år. Dom allra flesta lyckades få med många av de viktigaste synpunkterna, och jag har egentligen lite att tillägga.

De saker jag förväntade mig att hitta (och faktiskt hittade) inkluderar:

(1) *Swahili är ett viktigt lingua franca i Tanzania (och hela Östafrika).*

Swahili är vida använt som ett kontaktspråk, framför allt i stadsmiljöer, men

även i skolan, media och andra officiella sammanhang. Swahili är t.o.m. ett universitetsämne, och därtill finns ett institut för swahiliforskning på universitetet i Dar es Salaam.

Därtill har swahili en mycket hög status som lingua franca, bl.a. eftersom det inte förknippas med något maktelit.

(2) *Swahilis nuvarande ställning är i mångt och mycket ett resultat av medvetna politiska åtgärder (speciellt efter självständigheten).* Även om swahili under en relativt lång tid fungerat som ett regionalt lingua franca, så har det i modern tid medvetna politiska profilerandet av swahili som ett enande språk spelat en betydande roll för dess starka ställning. Det ultimata syftet har varit en att skapa en nationell identitet och vi-känsla. Fast här kan man å andra sidan diskutera hur stor del lanserandet av swahili som nationellt språk egentligen har haft. Den sk *ujamaa*-politiken berör/berörde mer än bara språk. Målsättningen om en enad och välfungerande stat åtföljdes av komplicerade politiska beslut som berörde ekonomi, maktfördelning, och mycket annat.

(3) *Alla i Tanzania talar inte swahili.* De allra flesta förstaklassare hör till denna kategori. Dom flesta lär sig inte swahili förrän de börjar i skolan, vilket betyder att den stora majoriteten av skolelever börjar sin skolgång med att bli undervisade i ett främmande språk. Eftersom alla är överens om att en sådan situation är till men för elever (var i världen dom än befinner sig), så är detta ett avsevärt, men tyvärr ignorerat, problem.

Enligt en del källor så ska runt 90% av Tanzanias befolkning kunna swahili. Det är inte alla som håller med om denna siffra. Det finns skäl att tro att den riktiga procentsatsen är betydligt lägre, kanske t.o.m. så låg som runt 50%. Å andra sidan, i ett land med dålig statistik när det gäller språkfärdighet (folkbokföringen undviker medvetet språkfrågor) så är alla sådana procentsatser gissningar/uppskattningar. Den tanzaniska statsmakten vill gärna se en så hög siffra som möjligt, eftersom det rättfärdigar det politiska stödet för swahili.

(4) *Den utspridda användningen av swahili, och det politiska stöd som språket åtnjuter, hotar existensen av andra språk.*

Profilerandet av swahili har haft en hel del gynsamma effekter, men även en del negativa, bl.a. eftersom användandet av andra språk knappast uppmuntras och t.o.m. aktivt motarbetas. Därtill, nyutexaminerade lärare skickas oftast till regioner där de inte kan barnens modersmål, vilket är en medveten strategi för att säkerställa klassundervisning på just swahili.

3. Dom sk bushmännen (södra Afrikas san-folk) har länge varit föremål för allehanda stereotypa uppfattningar. Fördomarna har dock skiftat med tidsandan. Förklara.

Genomgående bra svar. Uppenbart hade den valda litteraturen stor genomslagskraft.

Det finns åtminstone tre (stereotypa) synsätt som jag ansåg vara såpass viktiga att de borde nämnas:

(1) *Synen på san-folken som halvmänniskor/halvapor, san-folk som "den felande länken", cirkusobjekt, vilda bestar.* Det är bl.a. detta synsätt som rättfärdigat den omänskliga behandling som Frantz/Klikko, Hottentot Venus, och andra fick utstå.

(2) *Synen på san-folk som stenåldersfolk, levande relikter från en förgången förhistoria, osv.* Till detta kan man sammankoppla den över-romantiserade synen på san-folk som "nobla vildar", dvs ett folk som lever i total samklang med naturen, ett genuint folk med genuin natur-kultur. Ibland ackompanjeras detta med moraliserande övertoner om hur degenererad den "moderna" västerlänningen är.

Här kan nämnas att det som kommit att kallas för "the Great Kalahari Debate" handlar i mångt och mycker om huruvida san-folk ska ses ett stenåldersfolk (= kvarlevor från förhistorien) eller som moderna människor vilka anpassat sin livstil till den marginaliserade miljö som dom nu tvingas leva i (vilket råkar sammanfalla med vår uppfattning om hur stenåldersfolk levde).

(3) *Synen på san-folk som harmlösa offer, "rädda barn, infantiliserade stackare som det moderna samhället måste ta om hand, osv.*

Ett missförstånd dök upp i flera tentor. De som förr kallades för "hottentotter" (khoikhoi) är inga san-folk. Förr i tiden delades khoisantalarna in i två antropologiskt definierade grupperingar, nämligen hottentotter (= boskapsskötare) samt bushmän (= jägar-samlarfolk). De är de senare som sedermera kommit att benämnas "san-folk", även om "bushmän" funkar utmärkt även det. Däremot så är användningen av "hottentotter" inte rekommenderat. Det har starkt nedsättande karaktär.

Historiskt sett är gränserna mellan khoikhoi och san-folk inte helt glasklara, eftersom när en jägar-samlare skaffar sig en ko (antingen genom handel eller stöld) så blir han/hon mer eller mindre automatiskt uppfattad som en khoikhoi. Och motsatt, när en khoikhoi förlorade sin boskap, så blev han allt som oftast kategoriserad som en san.

4. Är franska ett afrikanskt språk? Motivera svaret.

Här fanns tre teman/aspekter som jag ville ha med i svaren:

(1) *Det finns tydliga strukturella skillnader mellan afrikansk franska och paris-franska/fransk-franska.* Även om skillnaderna inte är dramatiska så är dom såpass tydliga att dom kan skapa kommunikationssvårigheter mellan en afrikan och "genuin" parisare. Därtill så uppfattar afrikanska talare själva att det finns betydande skillnader, vilket är speciellt noterbart i det faktum att dom medvetet ändrar (eller verkar ändra) språkbruk beroende på vem dom talar med.

(2) *Den afrikanska franskan är relativt homogen, åtminstone i väst- och centralafrika.* Däremot finns märkbara skillnader gentemot franskan i t.ex. nordafrika.

(3) *Det finns afrikanska modersmålstalare av afrikansk franska.* Detta är en inte helt orelevant aspekt att betona.

Det är dock eär en bedömningsfråga om beaktandet av ovan faktorer räcker för att betrakta franskan i Afrika som ett eget språk. Är tex de strukturella skillnaderna tillräckliga? Vem bestämmer det, förresten? Är antalet modersmålstalare (hur många det nu än är) tillräckligt? Spelar det ens nån roll?

Notera att ömsesidig förståelighet inte är något självklart övertygande argument i sammanhanget. (Tänk på svenska/dansk/norska, och serbiska/bosniska/kroatiska.)

Det finns alltså utrymme för både ja och nej. Det var dock inte min avsikt att avkräva en ståndpunkt på denna fråga av er. Det var ändock intressant att se hur många som höll med Mengara. Och det var ännu intressantare att se hur många som sade sig ha ändrat åsikt efter att ha läst hans artikel.

5. Med utgångspunkt från vad du kan hitta i kurslitteraturen, beskriv hur olika icke-språkliga faktorer (kulturella, historiska, sociala, politiska, ekonomiska, osv) påverkar språk & språkbruk i Afrika. Ge exempel som involverar minst två olika språk och/eller länder.

Här har jag inga egentliga kommentarer att göra. Frågan attraherade en stor variation i svaren. Därför är det svårt att säga något generellt. Det enda jag kan tillägga är att svaren var genomgående pålästa, påhittiga och bra.

Jag har dock skrivit några kommentarer på de enskilda tentorna, där så har behövts.